भूगोल पु॰ भूर्गोल इव। गोलाकारे वस्तुनि "मध्ये समन्तादण्डस्य भूगोलो व्योम्नि तिष्ठति। बिभ्राणः परमां शक्तिं ब्रह्मणो धारणात्मिकाम्" भू॰वि॰। तत्स्थानभेदस्तन्मानादिकं च सि॰ शि॰ उक्तं यथा "भूमेः पिण्डः शशाङ्कग्रहविरविकुजेज्यार्किनक्षत्रकक्षा-दृष्टेर्दृष्टो दृतः सन् स्वदनिलसहितव्योमतेजोमयोऽयम्। नान्याधारः स्वशक्त्यैव विवति नियतं तिष्ठतीहास्य पृष्ठे निष्ठं विश्वं च यच्च यदतुजमनुजादित्यदैत्यं समन्तात्। सर्वतः पर्वतारामग्रामचैत्यवैचितः। कदम्बकुसुमप्रन्थिः केसरप्रसरैरिव। भूतौ धत्तो चेद्धरितत्राप्तितोऽन्यस्तस्याधन्योऽस्त्येवमन्तानवस्था। अन्ये कल्पा चेत् स्वशक्तिः किमाद्यो किं नो भूमेः शाष्पमूर्तेश्च मूर्त्तिः ?। यथोष्णताऽर्कानलयोश्च, शीतता विधौ, द्रुतिः कै, काठिनत्वमश्मनि। मरुच्चलो भूरचला स्वभावतो यतो विचित्रा वत वस्तुशक्तयः। आकृष्टिशक्तिश्च मही-तया यत् खस्थं गुरु स्वाभिमुखं स्वशक्त्या। आकृष्यते तत् पततीव भाति समे समन्तात् क्व पतत्वियं खे। अपक्षरस्य भ्रमणावलोकादाधारशून्या क्वरिति प्रतीतिः। खस्थं न दृष्टं च गुरु समातः खेऽधः प्रयातीति वदन्ति बौद्धाः। द्वौ द्वौ रवीन्दू भगणौ च तद्वदेवान्तरौ तावदवं व्रजेताम्। यदभ्रुवस्तेवमनम्बराद्या-भ्रुवोभ्यतस्तान् प्रति युक्तयुक्तिम्। भूः खेऽधः खलु यातीति बुद्धिर्बौद्धीषधा कथम्। यातायातं तु दृष्टापि खे यत् क्षिप्तं गुरु क्षितिम्। किं गच्छत्तत्र वैगुण्यं वैगुण्यं वा दृषा कथा। भार्केन्दूनां विलोक्याभ्रा भ्रुवमतस्यपरिभ्रमम्। यदि समा मुकुरोदरसन्निभा भगवती धरणी तरणिः क्षितेः। उपरिदूरगतोऽपि परिभ्रमन् किन्तु नरैरमरैरिव नेक्ष्यते। यदि निशाजनकः कनकाचलः किन्तु तदन्तरगः सन दृश्यते। कटगयं नतु मेरुरथांशुभान् कथमुदेति च दक्षिण भागके। नमो यत् स्यात् परिधेः शतांशः पृथ्वी च पृथ्वी, नितरां तनीयान्। नरश्च, तत्पृष्ठगतस्य कृत्स्ना समेव तस्य प्रतिभात्यतः सा। पुरान्तरं चेटि-दसन्तरं स्यात् तदन्तविच्छेदलवैस्तदा किम्। चक्रांशकैरित्यनुपातमुक्त्या युक्तं निरुक्तं परिधेः प्रमाणम्। निरक्षदेशात् क्षितिमोड्यमाने भवदवन्तो गणितेन यत्स्यात्। तटान्तर मोड्यसमुद्यं स्यात् भूमानमस्यात् वद किं तदुक्तम्। अङ्गोन्नतिपङ्क्तियुतिपङ्क्तयोदयास्तस्या-वादिकं परिधिना घटतेऽसुना हि। नाम्बेन तेन जगु रुक्तमहीप्रमाणप्रामाण्यमन्वयवुजा व्यतिरेकतेव। कृत्वा कुनध्ये यमकोटिरस्याः प्राक्, पश्चिमे रोमकपत्तनं च। अधस्ततः सिद्धपुरं सुमेरुः सौम्येऽथ याम्ये वडवानलश्च। कुरुस्तथैटान्तरितानि तानि स्थानानि षड् गोलविदो वदन्ति। वसन्ति मेरौ सुरसिद्धसङ्घा और्वे च सर्वे नरकाः सटैत्याः। यो यत्र तिष्ठत्यवनौ तत्स्था माञ्चानमस्या उपरिस्थित च। स जन्मतेऽतः कुचतुर्थसंस्थामिथश्च ते तिर्यगिवीक्षमन्ति। अधःशिरस्काः कुटलान्तरस्थाम्छायाम-नुष्या इव नीरतीरे। अनाकुलास्तिर्यगधःस्थिताश्च तिष्ठन्ति ते तत्र यथा यथात्र। भूमेरधः चारविन्दो रदस्यं जम्बूद्वीपं प्राहुराचार्य्यवर्याः। अर्धेऽन्य-स्मिन् द्वीपषट्कस्य याम्ये क्षारक्षीरादाम्बुधीनां नि-वेशः। लवणजलधिरादौ दुग्धसिन्धुश्च तस्मादमृतमनुतर-रश्मिः श्रीश्च यस्माद्बभूव। महितवरचपद्मः पद्म-जन्मादिदेवैर्वसति यमजवासो वासुदेवश्च यत्र। दधी इतस्तेक्षुरसस्तथास्मात्स्वादुजलस्तस्य चान्यः। स्वादूदकान्तर्वडवामुखोऽसौ पातालकोक्षाः पृथिवीपु-टानि। चत्वारि फणामणिकर्णिकाद्यप्रकाशा एतेषु वासुरगणाः फणिनो वसन्ति। दिव्यानि अरमणी रमणीयदेशैः सिद्धाश्च तत्र च सपत्नकमन्त्रभावैः। शाकं ततः शाल्मलमत्र कौशं क्रौञ्चं च गोमेदकप्र-म्बरे च। द्वयोर्द्वयोरन्तरमेकमेकं सप्तद्वयोर्द्वीपवदाहु-रन्ति। वङ्गादेशाद्रिमगिरिरुदग्वेमकूटोऽत्र तस्मात् तस्माच्छान्यो निषध इति ते विन्ध्यपर्यन्तदेश्याः। एवं सिद्धादुदगंप पुराकृतकथ्युक्तनीला वर्षाश्च ते वर्षा अपरिच बुधा अन्तरे द्वीपिदेशान्। भारतवर्षमिदं स्वदग-स्तात् किन्नरवर्षमतो हरिवर्षम्। सिद्धपुराच्च तथा कुरु तस्मात् विद्धि हिरण्मयरम्यकवर्षे। माल्यवांश्च यम-कोटिपत्तनाद्रोमकाच्च किल गन्धमादनः। नीलश्वेतनि-षधावधी च तावन्तारालमनयोरिलावृतम्। माल्यव-ज्जलधिमध्यवर्त्ति यत् तत् तु भद्रतुरगं जगुर्बुधाः। गन्धर्वैजलराशिमध्यगं केतुमालकमिलाकलाविदः। निषधनीलसुगन्धसुमाल्यकैरजमिलावृतमावृतमावभौ। अ-मरकेलिकुलायसमाकुलं रुचिरकाञ्चनचित्रमहीतलम्। दृष्ट हि मेरुगिरिः किल मध्यगः कनकरत्नमयस्त्रि-दशालयः। हृद्विषजन्मकुपद्मजकर्णिकेति च पुराण-विदोऽमरवर्णयन्। विष्कम्भयेलाः खलु मन्दरोऽस्य